

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotukseksi Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa annetun direktiivin (EU) 2019/633 täytäntöönpanosta vastaavien valvontaviranomaisten yhteistyöstä

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotukseksi Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa annetun direktiivin (EU) 2019/633 täytäntöönpanosta vastaavien valvontaviranomaisten yhteistyöstä (U 1/2025 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Pekka Sandholm, maa- ja metsätalousministeriö
- lakimies Ismo Tuominen, Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto
- johtava asiantuntija Terhi Immonen, Kilpailu- ja kuluttajavirasto
- yhteiskuntasuhdejohtaja Jukka Ihanus, Elintarviketeollisuusliitto ry
- lakimies Kimmo Tammi, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Luonnonvarakeskus
- Kauppapuutarhaliitto ry
- Päivittäistavarakauppa ry
- Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC rf

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- työ- ja elinkeinoministeriö
- Ruokavirasto
- Kuluttajaliitto ry

Valiokunnan lausunto MmVL 4/2025 vp

VALTIONEUVESTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Asetuksella vahvistettaisiin säännöt, joiden nojalla jäsenvaltioiden valvontaviranomaiset tekevät yhteistyötä ja koordinoivat toimia keskenään. Asetusta sovellettaisiin rajat ylittävän hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen kiellon täytäntöönpanoon yritysten välisissä suhteissa maatalous - ja elintarvikeketjussa ja sitä olisi mahdollista soveltaa myös kansallisten tiukempien kieltojen soveltamiseen.

Ehdotuksessa määritellään viranomaisten toimintamalli kahden jäsenvaltion välillä tapahtuvaan kiellettyyn kauppatapaan puuttumiseen ja laajalle levinneeseen kiellettyyn kauppatapaan. Laajalle levinneellä kielletyllä kauppatavalla tarkoitetaan epäreilua kauppatapa, johon liittyy vähintään kolme jäsenvaltiota.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto katsoo, että tuottajien asemaa elintarvikeketjussa on vahvistettava.

Kaupan lisääntyessä jäsenvaltioiden välillä valtioneuvosto pitää tärkeänä luoda jäsenvaltioiden viranomaisille prosessit puuttua kiellettyihin kauppatapoihin myös rajat ylittävässä kaupassa.

Valtioneuvosto pitää hyvänä, että ehdotuksella luotaisiin yhdenmukainen toimintamalli puuttumiselle kiellettyihin kauppatapoihin rajat ylittävässä kaupassa.

Valtioneuvosto katsoo, että ehdotuksessa olisi otettava vahvemmin huomioon sovittelumahdollisuus ennen ehdotonta sanktioiden määräämistä.

Valtioneuvosto katsoo, että erityisesti laajalle levinneisiin kiellettyihin kauppatapoihin puuttumiselle luotavat säännöt ja koordinoitujen toimintamallit sekä jäsenvaltioiden välinen tiedonvaihto epäillyistä ja havaituista kielletyistä kauppatavoista helpottavat niihin puuttumista.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että jäsenvaltio voi kieltäytyä yhteistyöstä tapauksissa, jossa epäily kohdistuu kauppatapaan, joka ei ole kielletty kyseessä olevassa jäsenvaltiossa.

Valtioneuvosto pitää myös tärkeänä, että kaikissa jäsenvaltioissa on riittävät resurssit kiellettyjen kauppatapojen torjuntaan myös rajat ylittävässä kaupassa.

Valtioneuvosto pitää myös tärkeänä, että hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa annetun direktiivin tarkastelua jatketaan ja siihen tehdään tarvittavat muutokset alkutuottajan aseman vahvistamiseksi.

Valiokunnan lausunto MmVL 4/2025 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Komission ehdotuksen tavoitteena on parantaa viljelijöiden asemaa ruokaketjussa tehostamalla hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen valvontaa. Komission ehdotuksen taustalla ovat kevään 2024 viljelijöiden mielenosoitukset ja käyty keskustelu maatalouspolitiikan kehittämisestä viljelijäystävällisemmäksi. Komissio julkaisi maaliskuussa 2024 keskusteluasiakirjan, jossa se lupasi valmistella asetuksen valvontaviranomaisten välisestä yhteistyöstä. Komissio on julkaisemissaan poliittisissa suuntaviivoissa vuosille 2024—2029 sitoutunut vahvistamaan viljelijöiden asemaa ja suojelemaan heitä paremmin epäreiluja kauppatapoja vastaan. Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että komission asetusehdotus liittyy myös hallitusohjelman linjauksiin, joiden tavoitteena on elintarvikeviennin kasvattaminen ja vaikuttaminen siihen, että alkutuottajan asema ja koko elintarvikeketjun tasapaino kehittyvät nykyistä oikeudenmukaisempaan suuntaan.

Hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa säädetään niin sanotussa UTP- tai kauppatapadirektiivissä. Kauppatapadirektiivissä säädettyjen hyvien liiketapojen vastaisten kieltojen noudattamista valvoo Suomessa elintarvikemarkkinavaltuutettu. Kansallisten valvontaviranomaisten verkoston tapaamisissa on ilmennyt, että tietojen kerääminen, kieltojen rikkomisen toteaminen sekä sakkojen ja muiden seuraamusten määrääminen ja täytäntöönpano voi olla vaikeaa, jos ostaja on sijoittautunut toiseen jäsenvaltioon. Valiokunta pitää tärkeänä, että kansallisten valvontaviranomaisten verkostolla on mahdollisuudet toimia tehokkaasti ja huolehtia reilujen kauppatapojen varmistamisesta elintarvikeketjussa koko EU:n alueella.

Ehdotetussa asetuksessa on tarkoitus säätää toimintatavat kauppatapadirektiivin valvontaviranomaisten yhteistyöhön sellaisia tilanteita varten, joissa maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ostajat ovat sijoittautuneet eri jäsenmaihin. Tällaisia toimintatapoja ja -malleja ei tällä hetkellä ole, ja maa- ja metsätalousvaliokunta katsoo, että toimintatavoista säätäminen on valvontaviranomaisten työn kannalta kannatettavaa. Suomessa elintarvikemarkkinavaltuutetulle ei valiokunnan saamien tietojen mukaan ole tähän mennessä tullut rajat ylittäviä toimitussopimuksia koskevia toimenpidepyyntöjä, joten ehdotetun asetuksen käytännön vaikutukset ovat Suomessa ennalta arvioiden melko vähäiset. Lausunnonantajien tavoin valiokunta pitää kuitenkin valitettavana, ettei komissio ole kiireeseen vedoten toteuttanut EU:n säädösvalmisteluprosessiin kuuluvaa vaikutusarviointia.

Vuonna 2025 arviolta jo 36 prosenttia eurooppalaisesta vähittäiskaupan tarjonnasta on kaupan omia tuotemerkkejä eli niin sanottuja private label -tuotteita. Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistossa on viime vuosien aikana arvioitu joitakin näiden private label -tuotteiden valmistukseen ja kauppaan liittyviä kysymyksiä sillä perusteella, että tuotteiden valmistuksen tai pakkaamisen tilaava kauppa ja toisaalta maataloustuotteiden tuottajat ja elintarvikkeiden valmistajat eivät yleensä ole sopijapuolina tasaveroisessa asemassa. Kaupalle tilauksesta valmistettavat private label -tuotteet voivat käytännössä kilpailla saman tavarantoimittajan muiden tuotteiden kanssa. Maa- ja metsätalousvaliokunta onkin elintarvikemarkkinoita koskevaa lainsäädäntöä käsitellessään pitänyt tärkeänä, että lainsäädäntöä kehitettäessä otetaan huomioon kaupan omiin tuotemerkkeihin liittyvät erityiskysymykset (MmVM 11/2024 vp - HE 84/2024 vp).

Valiokunnan lausunto MmVL 4/2025 vp

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden vientimahdollisuuksia sisältyy sekä merkkituotteiden että private label -tuotteiden kauppaan. Samalla rajat ylittävästä kaupasta seuraa kauppatapadirektiivin ja kansallisen elintarvikemarkkinalain valvonnan tarpeita. Hallitusohjelman linjausten mukaisesti Suomessa on tavoitteena elintarvikeviennin kasvattaminen ja samalla koko elintarvikeketjun tasapainon kehittäminen nykyistä oikeudenmukaisempaan suuntaan. On erittäin tärkeää, että Suomen valvontaviranomaisella on asetuksen myötä käytettävänä toimintamallit, joilla esimerkiksi toiseen jäsenmaahan private label -tuotteita myyvän tuottajan tai teollisuuden oikeuksia puolustetaan. Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa järjestelmän toimivuuden edellyttävän, että valvontaviranomaisilla on kaikissa jäsenvaltioissa riittävät resurssit kiellettyjen kauppatapojen torjuntaan myös rajat ylittävässä kaupassa.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Maa- ja metsätalousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 6.3.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jenna Simula ps
varapuheenjohtaja Anne Kalmari kesk
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Janne Jukkola kok
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Helena Marttila sd (osittain)
jäsen Anders Norrback r
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Timo Suhonen sd
jäsen Eerikki Viljanen kesk
jäsen Peter Östman kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuire Taina